

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 44.

ZATERDAG 30 OCTOBER 1909.

Foto C. Pleging.

IN HET BEEKHUIZER BOSCH BIJ VELP.

INHOUD:

IN HET BEEKHUIZER BOSCH BIJ VELP. ILLUSTRATIE	BLZ. 533
OVERZICHT VAN DE WEEK.	534
ZOETE AARDAPPELS, DOOR E. TH. W.	534
STALDRIJVERS, DOOR M. KRAMER	534
WERVELWIND (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS.	535
DE HAVEZATE DEN BERG, DOOR L. L., GEÏLLUSTREERD	536
ZOMER IN HET BOLLENLAND, DOOR PIET A., GEÏLLUSTR.	538
BALI EN PERGAMUM, IV.	540
OPKLARING (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS	542
LUCHTREIZEN MET DEN VRIJEN BALLON, DOOR CHR. A. C. NELL, GEÏLLUSTREERD	543

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

19 OCTOBER. Dood van Cesare Lombroso, den grondlegger der crimineele anthropologie.

De Zweedsche scheikundige Dr. Akenberg te Londen in hechtenis genomen, verdacht van het zenden van bommen per post naar Zweden.

De Tsaar vertrekt uit Livadia om een bezoek te brengen aan den koning van Italië. Hij maakt een grooten omweg door Rusland, Duitschland en Frankrijk om het Oostenrijksche gebied te mijden.

De Spaansche minister-president Maura verdedigt zich in de Kamer tegen de verwijten der oppositie, en zegt dat de geruchten van onrechtvaardige terechtstellingen vuige laster zijn.

De Ferrer-betoogingen in de beschaafde Europeesche landen worden gevolgd door protesten in de parlementen; in Parijs, Londen, Brussel en Boedapest, worden door afgevaardigden van de uiterste linkerzijde vragen gesteld of interpellaties gehouden over de terdoodbrenging van Ferrer. De Goethe-bond in Duitschland spreekt in een protest zijn afschuw uit over „dezen, onder den dekmantel der justitie bedreven moord, die een slag is in het aangezicht der Europeesche beschaving”.

Een sterke macht van Russische troepen bezet de Finsche provincie Wiborg. In den Russischen ministerraad waarin dit besluit genomen werd, werd ook bepaald dat de Finsche Landdag wel bijeen zal komen maar ontbonden zal worden zoodra er gesproken wordt over de militaire kwestie.

20 OCTOBER. De reeders te IJmuiden vaardigen een manifest uit, waarin de stakers worden aangemaand, de welvaart van IJmuiden niet langer te bedreigen maar het werk te hervatten.

21 OCTOBER. De Tweede Kamer besluit met 70 tegen 8 stemmen, niet voort te gaan met de discussie over het voorstel Troelstra om namens de Kamer een brief van rouwbeklag te zenden aan de nagelaten kinderen van Ferrer.

Blijkens mededeeling van minister Talma aan de „Vereeniging tot bestrijding van knoerijen in den boter- en kaashandel” kan de invoering der nieuwe Boterwet uiterlijk 1 Januari 1910 worden verwacht.

De koning van Engeland opent van Londen uit het Royal Edward Institute for Tuberculosis te Montreal in Canada.

Het ministerie-Maura in Spanje neemt ontslag en wordt vervangen door een kabinet onder Moret, den leider der liberalen.

Op enkele plaatsen in Zuid-Italië worden aardschokken gevoeld.

Aftreden van het kabinet-Novakowitsj in Servië.

22 OCTOBER. Het kabinet-Moret deelt in een nota aan de pers mede, dat de regeering voornemens is, een onbekrompen politiek van verzoening en vrijheid te volgen.

Ontslagaanvraag van het ministerie van graaf Holstein in Denemarken.

De regeeringstroepen in Nicaragua verslagen door de op-

standelingen, die de Kaap Gracias de Dios bezetten waardoor zij de geheele Atlantische kust beheerschen.

23 OCTOBER. Het scheidsgerecht in zake het geschil over de zeegrens tusschen Noorwegen en Zweden doet uitspraak. In het vonnis wordt de grens bijna geheel overeenkomstig de oude Zweedsche grenslijn vastgesteld.

Aankomst van den keizer van Rusland te Racconigi.

De staking te IJmuiden duurt voort; bijna de geheele trawler-vloot is binnen.

24 OCTOBER. De Spaansche regeering publiceert de stukken betreffende de zaak Ferrer. Groote betooging te Madrid tegen de reactionnaire staatkunde van het vorig kabinet.

Aan het gala-diner te Racconigi houdt de koning van Italië een toespraak, waarop de Tsaar antwoordt met het vertrouwen uit te spreken, dat de samenwerking van beide regeeringen niet slechts tot de toenadering van Italië en Rusland maar tevens tot het werk van den algemeenen vrede zal bijdragen.

25 OCTOBER. De Tsaar vertrekt uit Racconigi langs denzelfden weg dier hij gekomen is. Onderweg heeft hij een onderhoud met Pichon, den Franschen minister van buitenlandsche zaken, die een eindweegs met hem medereist.

De koning van Denemarken draagt aan den leider der radicalen Zahle de vorming van een ministerie op.

In Servië treedt een nieuw ministerie op onder den oud-radicaal Pasitsj.

ZOETE AARDAPPELS.

ALS gevolg van 't koude weer, dat verleden winter heerschte, heeft men hier en daar nog al eens over zoete aardappels hooren klagen, en gewoonlijk wordt dan beweerd, dat die bevroren zijn. De Heer Dr. Müller te Thorgau heeft destijds vrij uitvoerige onderzoekingen omtrent het zoet worden van de aardappelen gedaan en is daarbij tot de ontdekking gekomen, dat, al zijn zij zoet geworden, zij lang nog niet bevroren en dus door de koude gedood zijn. Er vinden, zoo deelt hij mede, in de aardappels, die bewaard worden, tweeërlei processen plaats. In de eerste plaats wordt, tengevolge van een chemische omzetting, een deel van het zetmeel in suiker veranderd, een proces, dat bij elke temperatuur plaats heeft, ten tweede wordt de zoo verkregen suiker door het ademhalingsproces weder verbruikt. In gewone omstandigheden zijn beide processen in evenwicht en bemerkt men er dus niets van. Daalt echter de temperatuur in de plaats, waar de aardappels bewaard worden, beneden de 0° Cels., dan wordt dit anders, de suikervorming neemt dan toe en de ademhaling vermindert; een gevolg hiervan is, dat de hoeveelheid suiker in de knollen grooter wordt, waardoor zij gaandeweg een zoeten smaak verkrijgen. Bij zijn proefnemingen vond de heer Müller, dat aardappels, die een maand aan een temperatuur van 0° Cels., waren blootgesteld geweest, 2½% suiker bevatten en daardoor een duidelijk zoeten smaak hadden. Toen hij ze 6 dagen in een temperatuur van 20° had gebracht en toen weder onderzocht, bleek de zoete smaak verdwenen te zijn en was het suikergehalte door de zooveel sterkere ademhaling tot op 0.4% gedaald.

Uit deze mededeeling volgt, dat een zeer eenvoudig middel om aardappels, die zoet geworden zijn, weder bruikbaar te maken, is: ze eenige dagen in een verwarmd vertrek te leggen; zij worden dan weder zeer goed eetbaar, hoewel zij natuurlijk wel wat aan voedingswaarde hebben verloren, daar een deel van het zetmeelgehalte in suiker omgezet, door de zooveel sterkere ademhaling werd verbruikt.

Is de temperatuur in de bewaarplaats echter beneden 3° Cels. gedaald, dan zijn de aardappels werkelijk bevroren. Zij hebben dan natuurlijk ook een zoeten smaak, doch zijn dood en gaan vrij spoedig tot bederf over.

E. TH. W.

STALDRIJVERS.

KEUWOU eerst boven dit opstel zetten „Metamorphose”. Maar dat woord klinkt zoo deftig, zoo voornaam voor het doodgevone tooneeltje, dat ik wenschte te beschrijven, dat ik de verontwaardiging vreesde van de lezers, die op de betiteling „Metamorphose” zouden aanvallen met de gedachte iets hoog-poëtisch te krijgen en . . . dan mee moesten naar het land onder storm en onweer om . . . de koeien op stal te zetten.

De koeien op stal! 't Geeft zoo'n gezellige verandering in het leven van den boer, in het aanzien van de inwendige boerderij. En poëzie zit er toch eigenlijk ook wel een beetje in, maar weer een heel andere dan bijv. in een zomervond, of een regenboog, of in natte takken, die druppeltjes laten vallen op den grond.

Als de „staldrijvers” komen opzetten, dat zijn de najaarsstormen, heeft er een machtige verandering plaats in het buitenleven. Als de koeien weer aan „het touwtje worden gezet”, eindigt voor den boer het zomerhalfjaar en begint de wintertijd, die in het boerenleven zoo echt gezellig is. Daar heeft de stadsmensch, die 's zomers naar buiten gaat, geen denkbeeld van. Die lijkt het idee te hebben, dat met het vertrek van den laatsten zomergast op het platteland een tijd aanbreekt van doodsche somberheid en akelige verveling. Maar dat is zoo niet.

Neen, als de gure najaarsvlagen door de ontbladerde boomen gieren, of als een dikke, koude nevel loodzwaar op het landschap ligt en koude druppels van takken en twijgen op het eenzaam pad vallen, als de zomervogels bosschen en weiden hebben verlaten, als in de onafzienbare grasvelden niet meer het gebulk der koeien wordt gehoord, als de blonde duinen niet meer tintelen van warmen zonnegloed, dan is wel het landschap een doodschen winterslaap ingegaan, maar niet heeft opgehouden de landelijke bedrijvigheid.

De gezellige drukte der velden is slechts verplaatst binnen de vier muren der boerderijen en heerscht daar, aan het oog ontrokken, intensiever dan buiten en brengt genietingen mee, die het winterhalfjaar tot een aangenamen, heerlijken, in-gezelligen tijd maken.

Maar dan moeten eerst de koeien op stal staan. En dat wordt tijd!

Want het is nog maar een paar dagen voor Sinte-Katrijn*), en 't „weerglas” van Bart-buur staat slecht, 't loopt naar storm. De lucht deugt geen zier.

Geen wonder dan ook, dat men op de boerderij druk bezig is om de laatste werkzaamheden te verrichten tot ontvangst der melkkoeien. Het jonge vee moet nog wat buiten blijven. Misschien halen ze Sinterklaas en dat wint aardig uit met het hooi.

Wat is het aanzien van den stal al veranderd bij eenige weken geleden, toen hij nog geheel op zijn zomersch was.

De schelpjes van de vakken zijn op zolder gebracht tot het volgende voorjaar. Nu ligt er „ruigte” voor in de plaats tot een zacht bed voor het vee. Het koperen keukengereedschap en de mooie rijspullen, die aan de stijlen hingen, zijn verdwenen. De kaasborden met goudgele Edammertjes zijn ook weg. De looper van gang en stalhout is opgenomen. De „beunen”, waarop van den zomer „'t staltje” was, zijn verwijderd en voor de „staltjes-ramen” zijn halve luiken geplaatst. De peuterige gordijntjes voor de „koeraampjes”, met een rood lintje in het midden schuin getrokken, zijn al gewasschen en voor de wintermaanden opgeborgen in „de mooie kamer in de bovenste la van de linnenkast.” Spatschutten zijn langs de gang gezet en op het helle witsel, dat bij de leegte van den stal nu akelig aandoet, zijn hier en daar al smerige vlekken gekomen, als voorboden van totale besmeuring tijdens den lieven, langen wintertijd.

Men huist ook al eenige weken in de „keuke”, daar het vooral 's avonds zoo „hufterig” werd op het „staltje”, dat in open verbinding staat met de groote stalruimte.

Boven het stalhout wordt de „steertlijn” gespannen, waarvan overal kleine touwtjes afhangen. Hieraan worden de staarten vastgebonden, die in den staltijd elken Zaterdagmorgen netjes worden gewasschen en fijn uitgeplozen.

Alles is klaar. De „staldrijvers” kunnen komen!

En ze laten niet op zich wachten. Buurman's „weerglas”, „deer je op an ken, as op 'n klok”, heeft gelijk gehad. Tegen den middag wordt 't zeuren; regen en wind, geen klein beetje, 'n halve storm. Gauw wat eten, dan een oud brok jas aanschietsen, een z.g. „melkjas”, een paar koetouwen om je lijf als een sjerp en dan er op af. Een met een haak, een ander met een polsstok over den rug, dwarsvelds over greppels en slooten en hekken, het bovenlijf schuin vooruit om in den hevigen wind niet achterover te slaan. Schreeuwend worden in den storm enkele noodzakelijke mededeelingen gedaan.

Eigenaardig om bij het heerschen der „staldrijvers” in het onafzienbare weideveld te zijn.

De koeien staan in groepjes bij elkaar, rillend onder de natte dekken, de koppen in de luwte van haar eigen lichaam, droef bulkend soms of droomerig afwachting de komst der mannen, die ze naar den warmen stal zullen brengen.

Gegier van een molentje, dat losgeraakt is en een brok roet heeft afgeworpen en dat als razend ronddraait op gevaar af in brand te vliegen.

Ontelbare zwarte slikhooptjes als sombere rouwversiering langs de kanten der slooten.

Schape met opgewaaid wol, in doffe gelatenheid grazend, zich niets aantrekkend van het ruwe stormweer.

En boven de vaalgroene velden een dreigende, wilde lucht.

Daar naderen de mannen en worden herkend door de rillende koeien, die het lijken te voelen, dat ze gehaald worden om in den lekkeren, warmen stal te worden opgeborgen den heelen, langen, kouden winter.

En blijde aandoening maakt zich ongetwijfeld meester van het koeienhart. Maar het uit zich niet in die wilde uitgelatenheid, als in 't voorjaar, wanneer de tijd weer daar is van dartelen in de vrije, herboren natuur.

Geen woest rennen nu door de velden, dat er brokken modder hoog worden opgegooid, geen koeienduel, waarbij horens ruw worden afgestooten, geen dulle aanstellerij.

Neen, de koeienvreugde uit zich nu veel kalmer, in een zacht gebrom, in een opheffen van den kop, in het vragend aanstaren van de mannen, die komen om ze mee te voeren over vlonders, door hekken, langs wegen, of in schuiten naar de boerderij, naar den wachtenden stal.

En gedwee trekken ze voort naar het wintersche koeienparadijs, in denzelfden loomen, zwaren pas, als de mannen er achter, die moeilijk voortgaan in hunne doorweekte kleeren. En zonder

dringen of wildheid gaan ze over smalle vlonders en door nauwe poorten, alsof het barre seizoen, alsof de herfststormen, de wilde energie, die ook een koe kan aan den dag leggen, hebben gedood.

Het jonge vee blijft eenzaam achter op de kille, natte velden. Een paar pinken, die mee wilden trekken, kregen gevoelige slagen met den polsstok of een touw, of ruwe schoppen met een klomp tegen de pooten. En in wilde sprongen keerden ze terug naar hunne lotgenooten, die ook nog moeten blijven, tot het nóg guurder, nóg kouder, nóg akeliger wordt. Harder moeten ze zich in hun jonge leven. Maar een klagend geloei zenden ze het wegtrekkende melkvee nog achterna, vóór ze in kalme berusting de verlaten weide opgaan, om te grazen als de lijdzame schapen.

Zonder moeilijkheden trekken ze verder, ons koeientroepje met zijne geleiders er achter. Alleen, als andere, vreemde koeien zich willen aansluiten, komt er levendigheid in de mannen, die in zwaren tred achter de koeien gaan. Geschreeuw, gezwaai, stompen en slagen om het vreemde vee weg te jagen.

En ook langs den dorpsweg moeten de mannen zich flink inspannen. Nu gaat een tweetal voorop om poortjes te sluiten, zijweggetjes af te zetten en de koeien tegen te houden bij de boerderij.

Een oud moedertje, bang voor haar kleeren op het bleekveld en haar schoone straatje, blijft manhaftig bij het poortje staan. Die „stoute” koeien mochten het eens ruw open stooten en over haar schoone wasch loopen. Een zucht van verlichting slaakt ze, als die lompe koeien voorbij zijn. En bange vrouwtjes en kinderen loopen haastig een erf op of gaan op een hoog brugje staan: want „daar komen koeien, koeien, zie je, die je vast kwaad willen doen”. En een van de boeren, die een dichtelijk hart onder zijn doorweekte melkjas meevoert, zingt op het zien van die kinderlijke koeienvrees:

„D'r komme de koeie,
„D'r komme ze an,
„Spring over 'n hekkie,
„Aârs ga je d'r an,”

welk lied door het stormweer echter niet tot de vreesachtigen doordringt.

Bij de boerderij aangekomen, gaan een paar koeien, die de hoeve herkend hebben, vanzelf het erf op, door de andere gevolgd. Een half uur later staan ze op stal en vergasten zich aan het geurige hooi. Ze wilden wel, „een kind had ze 'r kunnen op zetten”.

De mannen gaan zich nu eerst van droge kleeren voorzien, dan wat brood eten en daarna tot den laten avond aan 't werk in den stal, waar vandaag nog veel te doen is, als de natte koedekken afnemen, de staarten vastbinden, pompen, hooigeven en melken.

Vreemd weer eerst dat tevreden gebulk in den stal, die er voor eenige weken nog zoo heelemaal niet als een koeienverblijf uitzag.

De kinderen van den boer komen achter de koeien in den stal spelen, waar 't nu zoo lekker warm is. Met bange oogen kijken ze naar het zwarte gat in den zolder, waar zoo geheimzinnig het hooi doorvalt. En onder de stallamp zingen ze hun schoolliedjes, of staan te kijken bij vader, broer of knecht, die aan 't melken zijn, tot moeder ze komt roepen voor inscheping naar het droomenland.

En als eindelijk het werk af is in den stal, gaat men nog een poosje gezellig in de „keuke” praten over het jaar, dat al weer „op 'n endje loopt”, over het lekkere gezicht, dat de stal nu weer aanbiedt, over de milde warmte, die er heerscht, over het „mirakel echte” gevoel, dat je nou morgenochtend niet de kou in moet om te melken, maar lekkertjes in den warmen stal kan blijven, over het „vijfhonderden” en pandoeren, dat nu 's avonds weer gaat beginnen, over kaartrondjes, over uitvoeringen van de rederijkers en het fanfare-gezelschap, over „te warschop” gaan en „warschoppers” krijgen, over . . . ja, over alles, dat in het winterhalfjaar wacht.

En alle huisgenooten zijn blij, dat de koeien „er nou op staan” en verlustigen zich in de wintersche heerlijkheden, die komen zullen.

Dat is voor de boeren de poëzie van het najaar, als de „staldrijvers” komen opzetten en de velden vaal worden en doodschen.

M. KRAMER.

WERVEL WIND.

Doodstil de lucht, vol warme zon en lauw . .
Tot dorrend loof op 't pad met ritselingen
In roering komt alsof er voeten gingen
Van een ijlluchte, dansend lichte vrouw.
Dan zwieren ze op de bladeren hoog in 't blauw
In dichtgeschroefde aanéngesloten kringen,
Tot 't laatst gesuis van ringelende ringen,
Zwart tegen blank, al flauwer gaat en flauw
Nu het opeens tot vlucht van vogels wordt.
Wat moet er nu met 't dorrend blad gebeuren?
Zie hoe 't log schomlend machtloos nederstort,
Alsof 't beschaamd zijn vliegvlug wil betreuren,
Alsof het weet: doôblaren-dans duurt kort,
Kort duurt de luchtreis van de bonte kleuren.

J. WINKLER PRINS.

*) „Sinte Katrijn, de koeie an de lijn.”

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE HAVEZATE DEN BERG. VOORZIJD.

DE HAVEZATE DEN BERG.

WERD in eenige vorige nummers van dit tijdschrift het kasteel Rechteren in plaat gebracht en zijn merkwaardige geschiedenis beschreven, de omgeving van Dalfsen bezit nog wel meer dat besproken mag worden, al is de geschiedkundige waarde niet zoo groot als van het genoemde kasteel. Toch zal ons blijken, wanneer we onzen blik niet beperken tot de allernaaste omgeving, dat we staan op grond, wel waard en uit historisch en uit natuurkundig oogpunt bekeken te worden.

Als we onze wandeling (om op te merken en veel merkwaardigs op te nemen is een voetreisje maar alles) van uit Zwolle ondernemen en dan of ten Noorden, of ten Zuiden van de Vecht naar Dalfsen gaan, dan vinden wij aan beide zijden buitenverblijven of bosschen, waarvan verscheiden nog overblijfselen zijn van vroegere havezaten: Mataram, Ruitenborg (in 1297 wordt Hake van den Rutenborch genoemd in een twist gerezen tusschen verschillende heeren 2), terwijl Bisschop Jan van Driest in 1328 het recht van leenheerschap op dit kasteel ontving van den graaf van Bentheim), Leemcule, Den Berg, enz., die den beminnaar van natuurschoon uren van genot verschaffen. Dan passeeren we ook Boschwijk, de buitenplaats waar de dichter Rhijnvis Feith leefde en werkte.

Iets ten zuiden van het station Dalfsen treffen we het kasteel Den Berg aan, geheel omgeven door een gracht en uitgestrekte bosschen, die heerlijke wandelingen en aardige zitjes opleveren. Van den grintweg leidt een prachtige laan van vier rijen eiken ons al spoedig bij het kasteel.

Voor de Dalfsers is „Den Berg rond” een aantrekkelijke wandeling, terwijl ook sommige punten schoone vergezichten verschaffen. No. 26 van den eersten jaargang van dit tijdschrift geeft een gezicht op een dezer punten. Hier heeft men, evenals bij het kasteel Rechteren over een groote uitgestrektheid vrijheid om naar hartelust te dwalen en van het schoon te genieten, waarvan dan ook steeds een dankbaar gebruik gemaakt wordt. Dat het jaren geleden reeds de wandelaars aantrok, blijkt uit een Gids voor Zwolle en omstreken van vóór 1849. Daar lezen wij:

„De Berg is naar onze schatting een zeer mooi en naar 't oordeel van een landman, die ons vergezelde, een zeer winstgevend goed. De wandelingen voor 't publiek opengesteld, zijn aardig en worden nog al druk door de Zwollenaars, Dalfsers, Ommers en zelfs door Hardenbergers bezocht. 't Huis is zeer goed gelegen en omringd door eene gracht.”

De naam van dit goed, die reeds in de 14^e eeuw voorkomt, is waarschijnlijk ontleend aan de heuvelreeks, die het van Oost naar West doorsnijdt en die tot de schilderachtigheid en de schoone ligging van het huis veel bijdraagt.

In de 14^e eeuw werd het toenmalig huis bewoond door het geslacht Van den Berghe, waarschijnlijk gesproten uit een jongeren zoon van het geslacht Van Voerst. Het wapen toch van Albrecht van den Berghe is blijkens zijn zegel aan eenige acten bewaard in het archief op het kasteel Rechteren, geheel gelijk aan dat der heeren Van Voerst: drie roode kepers op een gouden veld (zie Rietstap: De wapens van den tegenwoordigen en vroegeren Nederlandschen adel.)

Hoe lang het goed in het geslacht van dien naam is gebleven is niet met zekerheid te zeggen. In de 16^e eeuw vinden we het vermeld als eigendom van het geslacht Van Haersolte.

De kinderen van Goert van Haersolte (overl. 28 Mei 1605), gesproten uit diens eerste huwelijk met Susanna van Besten met name Anna van Haersolte, gehuwd met J. H. M. J. Huijnga en Maria van Haersolte, gehuwd met W. Doijs, alsmede zijne weduwe Elisabeth van Langen met haren zoon Steven Johan van Haersolte verkoopen (13 Juli 1608) „De Berg” met bijbehorend land, visscherijen, konijnenwarande en waartallen in de marken van Rechteren, Milligen en Dalmsholte voor den prijs van 6800 goudgulden aan Seino Rengers, dijkgraaf van Sallandt.

Seino's dochter Florentina Rengers, erfdochter van Den Berg, huwt in 1649 als weduwe van Willem Hendrik van Welvelde tot de Klencke, met Hendrik van Coeverden, zoon van Herman van Coeverden tot Wegdam en van Adriana van Hettterschei en laat bij haar overlijden het goed na aan haar tweeden echtgenoot, die reeds sedert 1650 daarvan in de Ridderschap van Overijsel was beschreven.

Hendrik van Coeverden hertrouwt na den dood zijner eerste vrouw, Florentina Rengers, met Anna Margaretha Sloet, eerst weduwe van Hendrik van Ittersum van de Hofstede en vervolgens weduwe van Reint van Echten tot den Ruitenborch.

Op verzoek van Hendrik van Coeverden besluiten de Staten van Overijsel op 26 Maart 1677 de Havezate Den Berg met alle deszelfs dependenties en aanhoorigheden, hetwelk tot nu toe allodiaal goed is geweest, als leen der provincie aan te nemen.

Coeverden zal voor de eerste maal van het geven van een heergewaad worden vrijgesteld, en maakt de voorwaarde dat

het goed ten allen tijde weder van den leenplicht zal kunnen worden ontslagen, tegen betaling van een dubbel heergevaad.

Na Hendrik van Coeverden wordt in 1675 zijn zoon Willem Henrie van Coeverden wegens de havezate Den Berg in de Ridderschap beschreven. Na het overlijden van zijne dochter Florentina Adriana wordt de havezate met alle aanhoorigheden in het openbaar verkocht door hare erfgenamen, nakomelingen van Florentina Rengers (zie boven) uit haar huwelijk met Willem Hendrik van Welvelde.

Kooper werd Willem Jan, Baron van Dedem, luitenant-colonel, voor den prijs van 21,000 goudgulden.

Hij was gehuwd met Gerbrecht van Delen, Vrouwe van Maurik, Mook en Oldenaller, en werd in 1703 van de nieuw aangekochte havezate in de Overijselsche Ridderschap beschreven; later werd hij benoemd tot stadhouder der leenen en dingwaarden der Hooge bant van Justitie. Na den aankoop werd terstond een aanvang gemaakt met het afbreken van het oude huis, dat ongeveer 50 M. ten oosten van het thans bestaande in de gracht heeft gestaan en werd tevens met den bouw van het laatste een aanvang gemaakt.

In den voorgevel en op de vazen op de poort zijn de wapens der stichters Dedem en Delen in Bentheimersteen uitgehouwen.

Na den dood van Willem Jan van Dedem in 1738 kwam het goed, ingevolge scheiding met de kinderen zijner zuster Geertruid, gehuwd met J. H. van Lijnden tot Ressen, aan hun eenigen zoon Gijsbert Willem van Dedem, gehuwd met Theodora Judith Margaretha van Isselmuden, vrouwe van de Rollicate, die nevens zijn vader reeds in 1721 wegens deze havezate in de ridderschap zitting nam.

Gijsbert Willem overleed in 1762, den Berg nalatende aan zijn zoon Coenraad Willem, landdrost van Vollenhove, gehuwd met Susanna Leonora baronesse de Vos van Steenwijk. In 1764 nam deze als eigenaar zitting in de Ridderschap.

Na het overlijden van zijne moeder, Susanna Leonora de Vos van Steenwijk, werd haar derde zoon Mr. Godert Willem baron van Dedem, lid der Provinciale Staten van Overijssel, eigenaar, na wiens dood het in 1866 kwam aan den tegenwoordigen bezitter A. baron van Dedem, sedert bijna 30 jaren lid der Tweede Kamer voor het district Zwolle. Is de naaste omgeving schoon, wie zijn wandeling wat verder uitstrekt en ook het zuidelijk gedeelte van de gemeente Dalfsen (de buurtschap Lenthe) en het aangrenzend deel van Zwoller kerspel doorkruist zal zich, zooals ik ook reeds in het begin gezegd heb, niet teleurgesteld vinden. De uitloopers van de Oostelijke heuvels strekken zich tot hier uit. Sommige leveren uitgezochte vergezichten. Zoo o.a. een hoogte bij de Lenterschool (ik meen de Muizenbelt), Van daar is een groote ruimte te overzien: In de verte de torens van Zwolle, het torentje van de Roomsche kerk te Hoonhorst, dat van Heino en daartusschen uitgestrekte bosschen.

Wie daar dwaalt zal zich verwonderen, dat hij zandwegen aantreft, soms zoo breed, dat 2, 3 wagens elkander met gemak kunnen passeeren. De oude Twentsche weg slingerde hier doorheen; de weg heeft nog zijn naam behouden en kronkelt over hooge akkers en langs akkermaalshout. Langs de Wetering liep een andere weg naar Heino, Raalte en verder. Tusschen die beide wegen was een verbindingsweg (de Hagel- of Hagensteeg), nu nog een zeer breede zandweg.

Daar bevinden we ons in een buurt hoogstwaarschijnlijk reeds in de middel-euwen een der middelpunten van de bezittingen van de abdij te Essen (waarover ik reeds bij een vorige gelegenheid 1) gesproken heb). Daar ligt een boerderij,

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE HAVEZATE DEN BERG. INGANG.

Iert of Jert genaamd. Tot aan den Franschen tijd was dit erf een leen van die abdij, terwijl de naam ook zeer veel overeenkomst heeft met den ouden naam Irthe van een der hoven (curtes). De ambte-

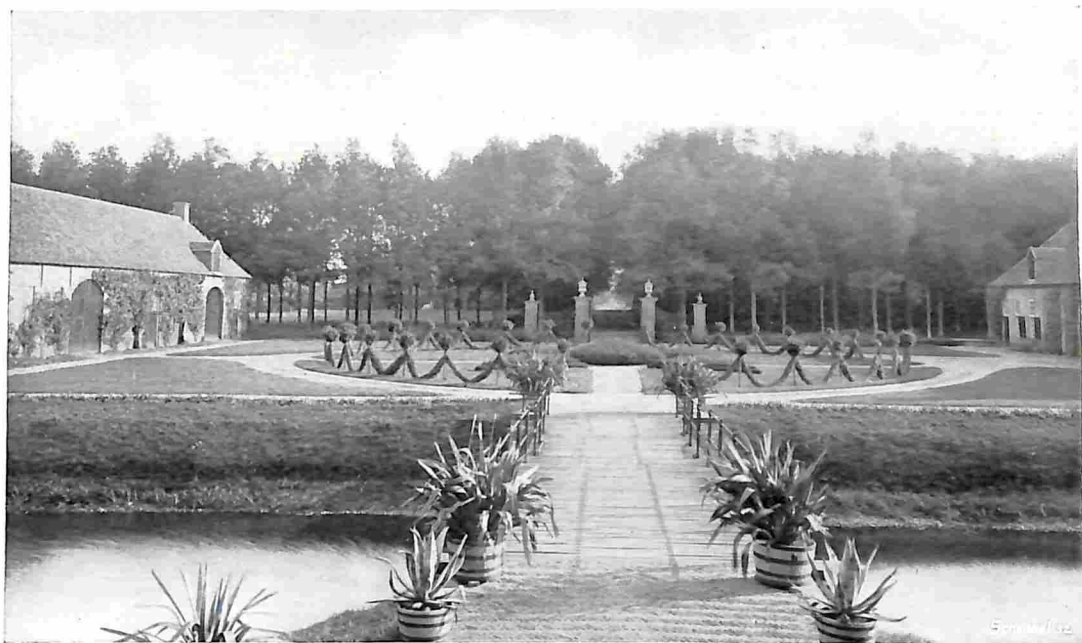

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE HAVEZATE DEN BERG. BINNENPLAATS.

naren, die op die hoven woonden hadden het toezicht op de hooigen en hadden tevens een zekere rechtsmacht. L. L.

1) Zie het artikel „Olst en omgeving” in No. 4 van dezen jaargang.

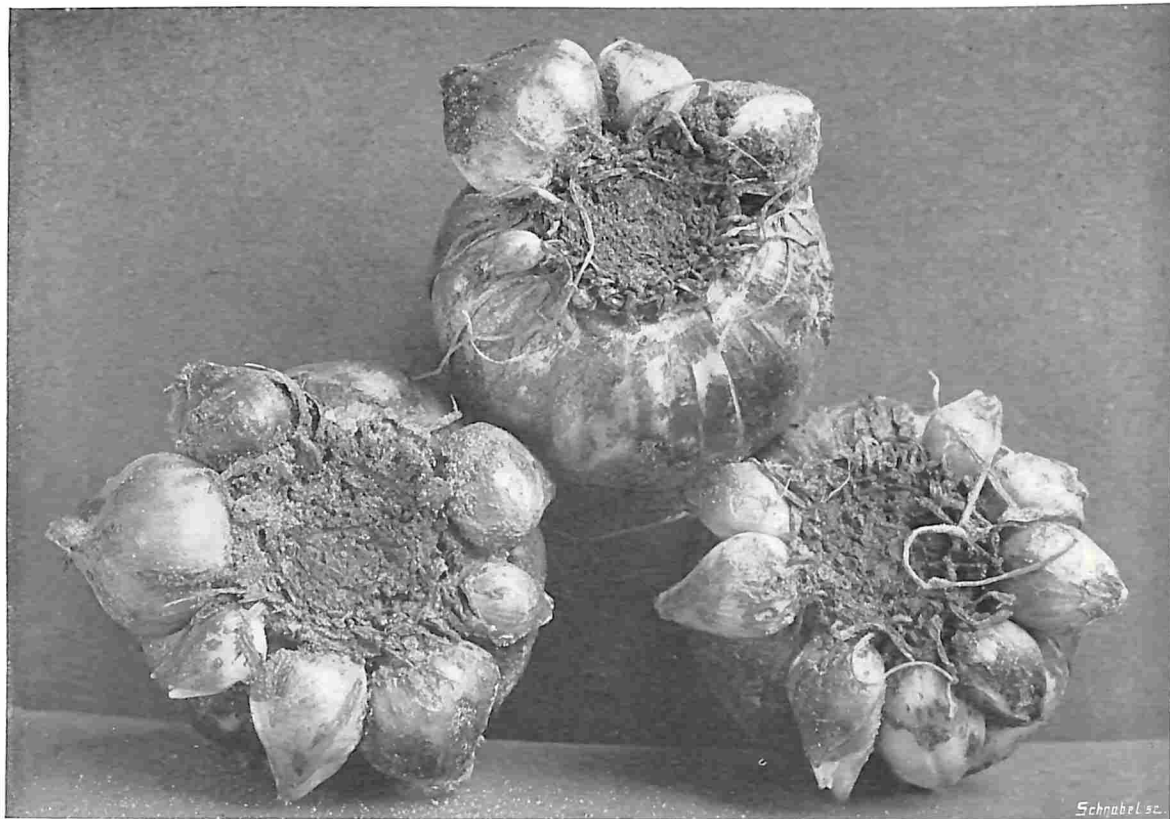
Foto Aug. F. W. Vogt.

DE HAVEZATE DEN BERG. ACHTERZIJDE.

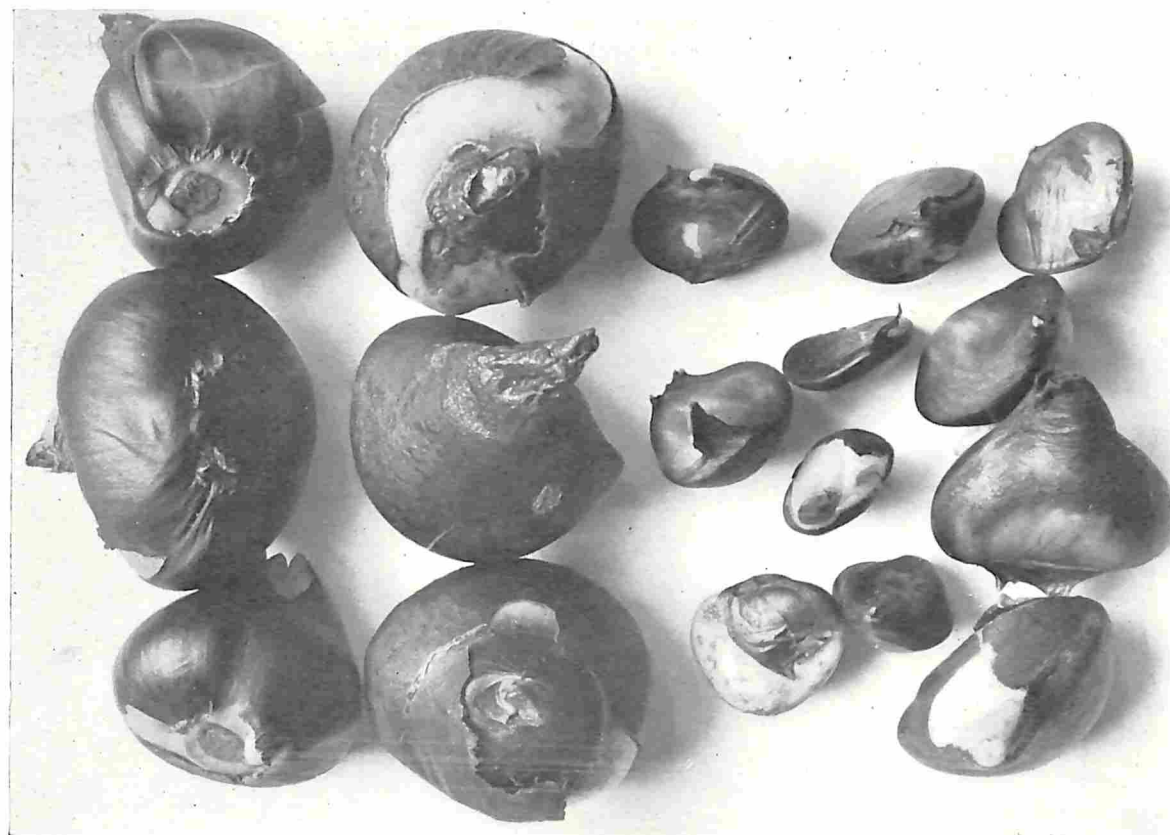
ZOMER IN HET BOLLENLAND.

IN No. 48 van den vorigen jaargang werd in een artikelje „Herfst in het Bloembollenland” een en ander verteld over de cultuur van hyacinten, tulpen en andere bolgewassen. We lezen daarin o.a. hoe de geholde en de gesneden hyacintebollen in de holkamer behandeld worden, op welke manier ze worden uitgepoot, welke maatregelen er genomen worden om ze tegen de barre winterkoude te beschermen, hoe ze in 't voorjaar groeien en bloeien en hoe eindelijk de bollen geroid worden. Uit den aard der zaak behandelde de schrijver het laatste gedeelte erg kort, terwijl daarbij natuurlijk geen illustraties gegeven konden worden. 't Zij ons daarom vergund daarvan nu iets meer te zeggen.

Nemen we eerst de tulp, welke zich op natuurlijke wijze vermenigvuldigt. Bij het ontwikkelen van de bloem vormen zich tusschen de rokken van den moederbol jonge bolletjes. Een van deze ontwikkelt zich eigenlijk maar ten volle. Die wordt zelfs grooter dan de moederbol. De andere blijven veel kleiner. Op de afb. van de nog niet gepelde tulpenbollen is dat duidelijk te zien. De moederbol is geheel verdwenen: ze diende als voedsel voor plant en jonge bolletjes.

DE NATUURLIJKE WIJZE VAN VOORTPLANTING.

GEPELDE TULPENBOLLEN.

Zoals men ziet is het aantal nieuwe bollen, hetwelk van één tulpenbol komt niet zoo bijster groot: één flinke met een paar kleintjes daartegen geplakt. Op de afbeelding treden ze hier en daar door de gebarsten huid te voorschijn.

Het verschil in grootte tusschen den leidenden bol en de nevenbollen is ook op de afbeelding van de gepelde tulpenbollen goed waar te nemen. Tusschen de zes groote bollen links en de rest kleinere is toch nogal eenig onderscheid!

Het rooien der bollen geschiedt als volgt: Een rij van mannen, op de knieën voor de bedden liggende, woelt met de handen den bodem om en om, telkens de bollen opwerpend in de gereedstaande mandjes. Is een mandje vol, dan wordt het door een jongen weggebracht.

Natuurlijk is er heel wat zand met de bollen in de mandjes gekomen. Ze worden daarom direct op het veld gezeefd.

Daarna worden de bollen op de stellingen in de droogschuur gebracht. Zoals men zich uit het boven aangehaalde artikelje zal herinneren zijn deze stellingen zóó ingericht, dat de lucht van alle kanten kan toetreden. Echter mogen de bollen noch in de zon, noch in den wind gedroogd worden: de huid zou dan gemakkelijk scheuren.

Na het drogen moeten de bollen gepeld worden. Dat is een drukke tijd voor de belanghebbers. Oud en jong, alles wat maar twee handen heeft, helpt mee. De ruwe bollen worden op lange tafels met staande randen gestort. Mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen, ontdoen de bollen van alles wat er niet bij behoort en werpen de gepelde bollen in groote schalen. Met het bollenpellen wordt in menige huishouding in deze streek een aardig centje verdiend. Juist doordat zoo ongeveer alle leden van het arbeidersgezin er aan mee kunnen helpen, wordt de verdienste zóó groot, dat men nu aan het opslaan der winterprovisie en andere noodigheden, welke een betrekkelijk groote uitgave in eens vorderen, kan denken.

Natuurlijk, dat na het pellen alle bollen, groote zoowel als kleine, nog door elkander zitten. Dat kan niet zoo blijven. De bollen moeten gesorteerd worden. Vroeger — en tegenwoordig ook nog op vele kwekerijen — geschiedde dat op de volgende manier. Een aantal zeven werden boven elkaar geplaatst, die met de grootste gaten boven. Op deze zeef werden de bollen uitgestort. Wanneer men nu flink ging schudden bleven natuurlijk alleen de dikste bollen op de bovenste zeef liggen. De rest viel op de tweede zeef met wat kleinere gaten. Op deze kwamen dus bollen van wat kleineren omvang te liggen, terwijl het overschot op de derde zeef met nog kleinere gaten viel. Zoo voortgaande werden de verschillende grootten geschiift. Op de onderste zeef, waarin zeer kleine gaten, bleven alleen de kleinste bolletjes liggen.

Toch vond men in den nieuweren tijd deze manier wel wat omslachtig en tijdroovend. Door een sorteermachine in gebruik te nemen trachtte men die bezwaren te ondervangen. Een sorteermachine — de afbeelding geeft daarvan een duidelijk beeld — berust eigenlijk op hetzelfde beginsel als de boven elkaar geplaatste zeven. De machine zorgt hier voor het overbrengen van de eene zeef op de andere, terwijl de bollen van zekere grootte netjes aan den kant verwijderd worden. Zoals de afbeelding laat zien, werpt deze machine de bollen in vijf verschillende grootten uit, die gemakkelijk in manden opgevangen kunnen worden.

Dit sorteeren naar grootte is echter voor de bollen, welke afgeleverd zullen worden, nog niet voldoende. Ten einde de handelswaarde precies te bepalen moet nog een sorteeren met de hand volgen.

't Spreekt wel vanzelf, dat niet alle grootten verkocht kunnen worden. De kleinen worden in den herfst weder opgeplant.

We meenen in 't bovenstaande ongeveer den gang van zaken bij de bollen van tulp en daarmee overeenkomende bolgewassen geschetst te hebben. De cultuur der hyacinten verschilt hiervan aanmerkelijk.

Men zal zich herinneren, dat juist bij deze bollen de kunstmatige kweeking gevolgd wordt. Daarvoor worden de bollen geheld of gesneden, naar gelang men meerdere of dikkere nieuwe bollen wenscht. Reeds in de holkamer ontwikkelen zich de kiemen tot kleine bolletjes. In den herfst worden deze moederbollen, waaraan dan reeds de jonge bolletjes voorkomen, geplant, om in den volgende zomer geroid te worden.

Het rooien van deze kunstmatig bewerkte hyacinten geschiedt op dezelfde wijze als bij de tulpen. Men zal hier echter in den grond telkens een heelen klomp van bolletjes, nog verbonden door de schubben van den moederbol, aantreffen. Bij het rooien valt deze verzameling licht uit elkaar, vooral als het weer minder gunstig geweest is, zooals dat dezen zomer het geval was. Toch gelukte het ons hier door de goede zorgen van den heer Fréd. de Meulder te Lisse, een paar gesneden bollen heelhuids boven den grond te brengen. Daaraan is best te zien, hoeveel de jonge bolletjes in één jaar gegroeid zijn. Hadden de bolletjes van verleden herfst de grootte van een knikker, thans hebben ze de grootte van een stuiter. Bij dezen bol is ook nog wel iets te zien van hetgeen er van den moederbol over is. Die schubben en vezels zijn duidelijk waar te nemen aan den linkschen bol, dien we van den achterkant zien.

Het aantal nieuwe bolletjes is bij de gehelde bollen veel grooter; dat was verleden herfst reeds het geval. Het aantal verandert in den grond niet, dat spreekt vanzelf. En waren ze bij het planten reeds kleiner, ze zullen het nu nog zijn. Die schade kunnen ze niet meer inhalen, vooral ook, omdat ze in veel grooter aantal van den moederbol profiteeren, dan bij de gesneden bollen het geval is. Daarvoor moeten ze dan ook een paar jaar langer uitgeplant worden, zooals we aanstonds zullen zien.

Bij de gehelde bollen is het verband tusschen moederbol en den jongen bol lang zoo stevig niet meer. Vooral als het weer zoo is als dezen zomer, is het niet mogelijk een compleet stel boven den grond te brengen. Hoeveel moete we daartoe ook deden, het gelukte ons niet. Tot onze spijt kunnen we daarvan dan ook geen afbeelding geven. Men zou hoerdsheid één zoo'n gehelde bol kan opleveren.

Dan begrijpt men pas goed welk een enorm voordeel de kunstmatige kweeking bij de hyacinten

HET ZEVEN DER BOLLEN.

HET SORTEEREN DER BOLLEN MET DE MACHINE.

HET SNIJDEN VAN BOLLEN.

GESNEDEN BOLLEN, DIE EEN JAAR IN DEN GROND ZIJN GEWEEST.
LINKS: ACHTERZIJDE; RECHTS: VOORZIJDE.

geeft. We zijn zoo gelukkig onzen lezers ter vergelijking een afbeelding van een paar hyacintenbollen te kunnen toonen, waar- bij de natuur zelve voor de voortplanting zorg droeg.

In het reeds meer aangehaalde artikeltje kan men lezen, dat een hyacintenbol op elke plaats, waar hij gewond wordt, kiemen voor nieuwe bollen zet. Die stelling vormt immers het beginsel voor het hollen en het snijden. Welnu, op onze foto zien we drie bollen, waarvan de onderzijde min of meer gewond was. Op die plekken hebben zich nieuwe bolletjes gevormd. Welk een groot verschil echter vormen deze bollen, waar de natuur alleen voor de voortplanting moest zorgen, met die, waar een bekwame hand de wondeplekken zoo voordeelig mogelijk had aangebracht, met de geholde en de gesneden bollen dus.

De verdere werkzaamheden zijn voor de hyacintenbollen al ongeveer dezelfde als voor de tulpenbollen. Ook deze worden van zand gezuiverd en op de stellingen in de droogschuren gebracht. Van afleveren is hier geen sprake. Daarvoor zijn ze nog veel te klein. In den herfst worden deze bollen nog eens uitgeplant en een volgend jaar nog eens. Bij de geholde bollen gebeurt dat zelfs nog een paar maal vaker. Onnoodig te zeggen, dat men nu elk bolletje afzonderlijk zet of legt. Ze zijn al meest los van elkaar op de droogtafels gekomen. Waar dit niet het geval is — bij de gesneden bollen weleens — worden ze van elkaar genomen, waarbij men zorg draagt, dat aan elken jongen bol zooveel mogelijk een deel van den wortelkrans blijft zitten.

De nu uitgeplante bolletjes dragen het volgende voorjaar

TULPENBOLLEN, ZOALS ZE UIT DEN GROND KOMEN.

kleine bloemen. De bloemen worden direct afgesneden om den bol niet uit te putten. Na het dragen van flinke, groote bloemen — een paar jaar later — zijn de bollen volwassen en klaar om afgeleverd te worden of om voor de voortplanting te dienen. De beste bollen worden door den kweeker tot voortzetting der cultuur gebruikt. Deze worden dan weer gehold of gesneden.

Het snijden gebeurt meest direct op het veld. 't Liefst zoekt de werkmans daarbij een beschaduwde plekje op, waar hij met behulp van een mesje een dubbelkruis over de onderzijde van elken bol trekt.

Het hollen geschiedt later in de droogschuur. Daarvoor wordt ook een mesje van een zekeren vorm gebruikt. Het snijden zoowel als het hollen eischt een vaste hand en een geoefend oog.

Duidelijkheidshalve willen we den gang van zaken bij de hyacintencultuur nog even kort herhalen: In den zomer worden de volwassen bollen geroid, daarna gesneden en gehold en in de holkamer gebracht — hier ont-

wikkelen zich de kiemen tot kleine bolletjes — in den herfst wordt de moederbol, waaraan de jonge bolletjes, uitgepoot — den volgenden zomer worden deze geroid — als afzonderlijke bolletjes worden ze nu op de stellingen gedroogd — den volgenden herfst weer uitgepoot — den daarop volgenden zomer weer geroid — enz. tot de bollen voldoende dikte gekregen hebben. Elk jaar groeien ze nl. iets. Bij de gesneden bollen duurt het proces gemeenlijk drie jaar, bij de geholde nog een paar jaar langer, maar daarvoor krijgt men dan ook groot aantal. Het eerste voorjaar komt er uit den bol een bos spruiten te voorschijn. Elk bolletje, aan den moederbol verbonden, geeft een spruitje.

Een gevestigd kweeker heeft voorraad van elke periode. Elk jaar kan hij afleveren. Door telken jare weer opnieuw te hollen en te snijden houdt hij zijn voorraad compleet. PIET A.

BALI EN PERGAMUM.

IV. DE LAATSTE THURINGSCHER WEEK.

PERGAMUM ligt languit in het gras. Bali schommelt in een luie stoel, en beiden geeuwen van tevredenheid over hun frisschen tuin, met het gezellige priëel, en hun nette logeerkamer bij de oude Frau Kurdts; want we logeeren sinds een paar dagen in Friedrichroda bij Albert Naumann, den zoon der Inselbergers.

Komende van Tabarz waren we hem volgens afspraak gaan opzoeken aan het postkantoor, juist om één uur, toen z'n dienst afgelopen was; en we moesten met hem mee naar huis: bij hem zouden we eten, en we zouden een tijdje z'n gasten zijn, zoo lang we maar wilden.

Natuurlijk wist hij wie we eigenlijk waren, zoodat hij extra smul had in ons avontuurlijke tochtje, en ons op allerlei manieren behulpzaam was.

Zoo draafde hij met ons, nadat we in het priëel heel knusjes hadden zitten tafelen, door Friedrichroda, om alles in orde te maken voor een dag of wat optreden in Thüringen's grootste badplaats. Conferenties met z'n collega's, waar we het beste terecht zouden kunnen. — Beim Herzog Alfred wohl! Der hat gesagt, er möchte gern auch was Musik haben. . . .

— Aber besser noch, glaub' ich, bei Liebold: dort ist 's ja immer ganz gut besetzt!

Dus eerst naar café Liebold, in de Hauptstrasse gelegen, een geliefd ontspanningslokaal der Friedrichrodaer badgasten: door een achterdeurtje kwamen we binnen, de keuken in, waar Albert terstond den Wirt te pakken kreeg.

Eerst ongeloofige spotternij, toen nieuwsgierigheid, vervolgens

lust-om-het-eens-te-probeeren, ten slotte gesloten zakenploo op Liebold's gezicht, met het streven om zoo min mogelijk los te laten.

— Also, Herr Naumann, weil Sie es sind, ist 's mir gleich gut! Aber unter welchen Bedingungen?

— Ja, Herr Liebold, haastte ik me te zeggen, Sie brauchen uns nicht zu bezahlen: wir sammeln selbst, aber nur ab und zu was zu essen oder zu trinken, nichtwahr?

— Ja, aber ich kann...

— Verzeihen Sie, aber das wird sich wohl finden. Also heut' Abend spielen wir hier, nichtwahr?

— Warten Sie einen Augenblick, bitte, zei Albert, terwijl hij met den Wirt even stond te fluisteren. Toen wenkte hij ons om mee te gaan.

— Ik heb aan Liebold verteld, zei hij, dat jullie studenten uit Holland bent, en dat je zoo voor de mop als muzikant rondreist; hij zou het geheim houden, heeft hij gezegd.

Toen gingen we naar den burgemeester, die niet thuis was, en óók niet op de bureau's; ook de commissaris van politie was niet te vinden.

Enfin, we draafden alle mogelijke bureau's af, tot we hoorden dat de burgemeester naar het concert in Reinhardbrunn was; Albert, ijverig als wijlen Maecenas, er direct op af, terwijl wij wat rondsletterden. Een uurtje later kwam hij thuis om ons te halen, want we moesten naar het gemeentehuis; een vergadering van een man of vijf zat achter de tafel, toen Albert's krachtige figuur naast ons, tengere muzikantjes, binnenstapte. Om beurten voerden wij het woord, waarbij ook het dagelijksch bestuur der gemeente in het geheim genomen werd, en veel plezier in het geval toonde.

— Ja, die permissie kostte per avond drei Mark, maar dat ging ons niet aan, zei de burgemeester vriendelijk; dat was de zaak van den Wirt. Die Wirte maken er zich wel gemakkelijk van af: zelf niets geen risico, en die arme muzikanten alles! Hij zou de rekening naar Liebold sturen, zoodat wij daar niets mee te maken hadden. En hij zou ook eens komen luisteren, zoo gauw als hij kon. Na, und viel Glück!

Wat een introductie bezorgde ons Albert Naumann's goede naam!

Frau Kurdt's was een oude weduwe, die haar kostje bij elkaar scharrelde met het verhuuren van kamers, en het houden van eet-gasten, twee en dertig elken middag, die met de grootste moeite onder dak gebracht werden in haar eenige zitkamer, onder een rieten afdakje naast het huis, en in het priëel, achter in den tuin. Martha, een heldere Thuringische schoone, bediende, en in de drukste uren ook haar zuster Gretchen.

Albert's kamer was boven, een gezellig zithokje, met een slaapkamertje er naast; kasten vol boeken en plaatwerken, want 't was een ontwikkelde kerel, die goed met z'n tijd meeleeft. Onze kamer lag beneden, achter den salon. Maar we huisden gewoonlijk in het priëel, of boven in Albert's heiligdom, waar we volop tijdverdrijf vonden.

Snel was onze roem in de buurt verbreed, toen we onder het rieten afdakje een beetje muziek hadden gemaakt: ieder in de straat knikte ons goedendag, en menigeen slenterde nieuwsgierig langs Frau Kurdt's huisje.

't Begon 's avonds met een leege zaal, want er was Kurconcert en tevens Kurtheater, zoodat het elegante café Liebold ons met holle oogen aanstaarde.

Albert, die juist vrij had, zat als claue in een hoek, en spelde een oude courant, terwijl hij ons af en toe een blik van verstandhouding toewierp. Maar veel werk had hij niet, want de zaal bleef slecht bezet, tot 'n uur of tien, toen de uitgaanders van theater en concert kwamen. En toen beurden we nog even gauw een Mark of tien bij elkaar.

In het idee, dat het nu wel uit zou zijn, zaten we nog een beetje te spelen, tot we eensklaps allebei een schok van verrassing kregen: door de ruiten tuurden een paar bekende gezichten, en terstond daarop schoven twee dames en twee heeren naar binnen.

— Zeg, Bali, die lui van dat tien-Markstuk! riep Pergamum, terwijl hij met een eleganten zwaai z'n hoed afnam.

Verrast kwamen ze naar ons toe, en gingen vlak bij ons zitten, aan het dichtstbijstaande tafeltje.

— Wat wil je drinken? riep de man met de scheiding. 'n Flesch wijn?

En toen spelen! Ons halve repertoire, aan één stuk door, tot een eind na twaalf, want we hadden nu publiek, dat er voor ons was; tenslotte kwamen ze afscheid nemen, terwijl de schei-

dingman me weer iets toestopte, met een hartelijk: voor de verdere reis!

't Was weer een tien-Markstuk!

Landgenooten hebben we ook ^{*}genoeg ^{*}ontmoet, daar in die Thuringische badplaatsen. 't Begon al op den Inselsberg, waar ik menig toerist als Hollander herkende aan Bali's Gids „door Thuringen”.

Zoo o.a. een paar dames van middelbaren leeftijd, die groot plezier hadden, toen ik met kromgetrokken mond zong van: By the side of the Zuyder Zee, en I've seen diamonds in Aemsterdâem. Bij 't rondgaan zag ik m'n eigen gidsje op haar tafeltje, zoodat ik lust kreeg in een mop.

— Gai zait zeeker Olländer, nietwahr, mefrau?

— Ja, wij komen uit Holland.

— Ja, ick ben oock wel 'n mal in Olland keweest.

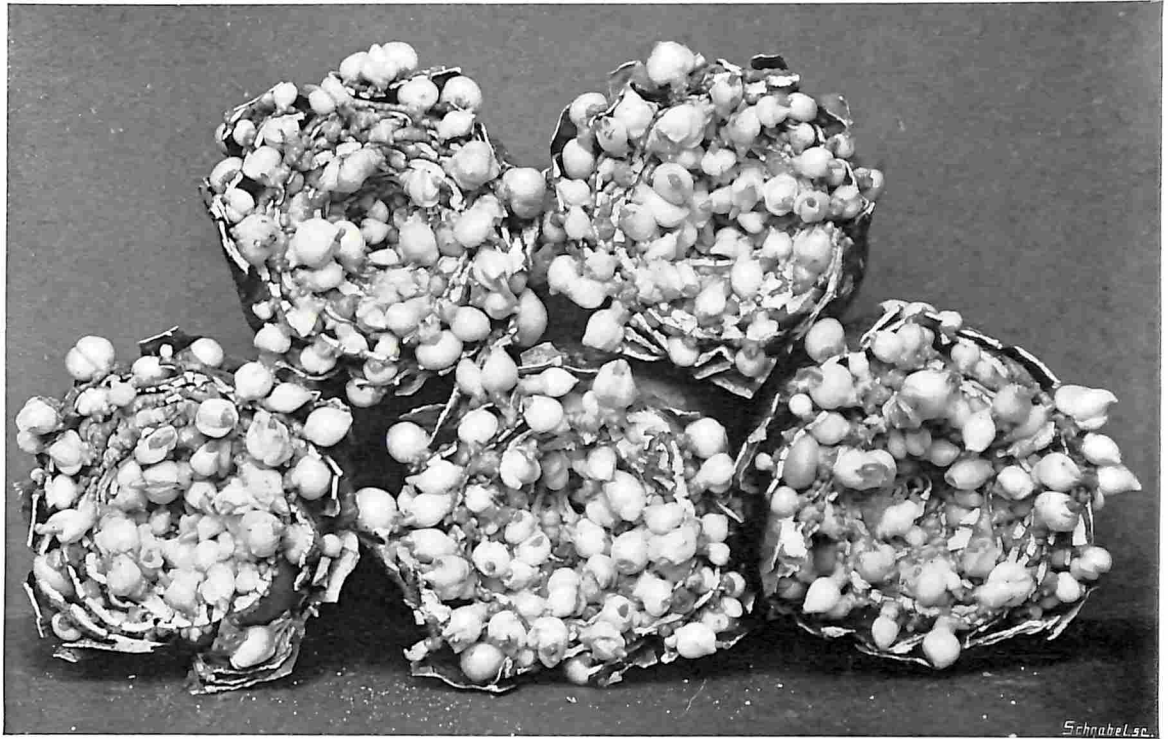
— Zoo! Daarom zong je zeker zoo mooi van Amsterdam, Amsterdam!

— Ja, maar ik ben alleen maar in Antwerpen keweest.

— Maar dat is België!

— Ach, so, ja, ja, dat is ja Belgien!

Zoo gingen we menig tafeltje Hollanders geregeld langs, met de linten, met Hollandsche namen beborduurd, bij ons, zonder dat iemand erg in ons had. Een deftig heer was wel verrast, toen ik hem in zuiver Hollandsch aansprak, maar toch had hij geen argwaan, tot ik hem langs m'n neus weg vertelde, dat ik in Leiden studeerde. Die verbazing! Toen ik verder ging, vond onze landgenoot, dat hij toch z'n hoed wel even kon oplichten, maar niet

GEHOLDE BOLLEN, WELKE DEN VEREISCHTEN TIJD IN DE HOLKAMER HEBBEN DOORGEBRACHT.

ZE ZIJN NU KLAAR OM VOOR DEN EERSTEN MAAL GEPLANT TE WORDEN.

te ver, want wat moest het publiek dan wel denken!

Ook in Tabarz hoorden we een enkelen keer Hollandsche klanken, zonder bepaald te ontdekken, waar die van daan kwamen; maar menigmaal mompelden we, als nieuwe gasten binnenkwamen, waarschuwend tegen elkaar: Take care for Dutchmen!

In Friedrichroda hadden we haast elken avond Hollanders; soms gezellige luidjes, die aandrongen op een Hollandsch mopje, soms ook stijve kerels, tot wie niets doordrong, zelfs geen Turf in je Ransel!

— From the Dutch colonies, Sir.

— Spreek je dan geen Hollandsch?

— Jawel, meneer, 'n bietjen, maar ik heb in geen jaren Hollandsch gespreekt!

— Maar neemje ook Hollandsch geld aan?

— Heel graag! zei ik, want m'n traditioneele dubbeltje voor de tram was ik kwijtgeraakt, zoodat ik blij was, een nieuw dubbeltje voor de terugreis te kunnen bewaren.

— En nou een Hollandsch liedje, hoor!

Allemaal zijn ze er ingelopen, die Hollanders in Friedrichroda: ik herinner me een paar dames in Duitsch gezelschap, die met elkaar Hollandsch spraken; ik sprak Engelsch, waarin zij me ook antwoordden:

— Of ik dit kende, en of ik dat kende?

— No, missus, dont know that, but do you like a very nice song? Do you like the song of Navaho, or My Billy Bailey?

Maar steeds hield ik toch angstvallig de linten achterbaks, beducht voor verraad.

Die vijf dagen, die we in Friedrichroda doorbrachten, leken

precies op elkaar: 's avonds tegen acht uur naar Liebold; gedoken in onze jassen en met de instrumenten onder den arm stapten we de achterdeur binnen, en dan plotseling in het warme licht van de gezellige café-ruimte, waar alles opkeek: Ha, daar heb je ze!

Soms, vooral bij regenweer, speelden we ook 's middags een uurtje, b.v. van vieren tot zessen; dan een wandeling, een versnapering, en dan wat naar huis, om het avondeten te gebruiken.

Want Albert had aan Frau Kurdts opgedragen om goed voor ons te zorgen, en het ons aan niets te laten ontbreken; we moesten ons geheel als zijn gasten beschouwen.

's Morgens sliepen we lang, soms tot twaalf uur, want menige avond werd een latertje, vaak tot half twee toe.

En de verdiensten?

Och, we namen het kalmjes op, vol zorg om onzen goeden naam van „bescheidenes Auftreten” te bewaren, zoodat wij bij dezelfde menschen maar éénmaal rondgingen, ondanks de ontelbare aansporingen van personeel zoowel als van publiek om toch een paar maal méér rond te gaan. Waren er dan weer veel nieuwe lui bijgekomen, dan liepen we die even langs; maar eerst moesten ze een mop of zes gehoord hebben, met een paar zangnummers en een fluitsolo er bij, en liefst ook een solopartij van Pergamum.

Vijf avonden hebben we gespeeld, en drie middagen, waarop we totaal honderd Mark verdiend hebben, dus per dag gemiddeld twintig. Daar onze uitgaven zich bepaalden tot prentbriefkaarten, postzegels, en extra'tjes, hadden we bij ons vertrek uit Friedrichroda 150 Mark aan goud, plus nog een Mark of twaalf in kleiner geld. Volle twee uur heb ik op den morgen van ons vertrek op het bankkantoor staan tellen aan onzen uitpuilenden zak met nikkelgeld, waar voor een Mark of honderd in zat!

* * *

— Hoe vulden jullie zoo'n avond nou? hoor ik vragen.

't Begon met een marsch of zoo iets, om te laten hooren, dat we begonnen, zonder daarom ons beste kruik te verschieten. Dan ter afwisseling een slepende wals, gevolgd door een zangmopje om stemming te maken. Onze ervaring is, dat in den regel de aandacht vrij gering is bij het samen spelen van de gewone moppen uit het repertoire der „strijkjes”, maar begon ik te zingen of te fluiten, of streek Pergamum een van z'n fantasie-solo's, dan wendde de heele zaal zich naar ons toe, om niets verloren te laten gaan, dan was het stil aan de babbeltafel, dan volgde een warm applaus. Maar ook met enkel spelen hebben we een aangenaam succes gehad: 't was toen we voor de eerste maal speelden de Valse pleurante, een teere, af en toe hartstochtelijke melodie, afkomstig van Haagsche muziekkennissen. Met buitengewoon veel animo speelde Pergamum tweestemmig de zangerige tonen, met z'n demper op, terwijl de gitaar een zwaar bas-accompagnement zong. Zoodra sneden niet de fijne klanken in de lucht, of de rumoerige café-zaal, vol pratende en lachende menschen, verstomde, en met groote droomoogen staaide ieder ons aan, getroffen door den weeten stroom van harmonische tonen. En als slepend de laatste maat wegstierf, barstte een enthousiast applaus los, terwijl menig da capo en bis ons toegeroepen werd.

't Was een van onze allerbeste succesnummers geworden, vooral door de groote liefde, waarmee we het elken keer uitvoerden.

't Was zóó gekomen: drie avonden hadden we al gespeeld, met elken keer nieuwe dingen er bij, toen we van alle kanten hoorden, dat men verwachtte, dat we telkens weer met een nieuw repertoire zouden optreden.

— Weet je wat, zeg, Bali, zei Pergamum, dan gaan we morgenochtend eens een heelen morgen studeeren. We moeten een heele bende nieuwe dingen hebben!

Tegen onze gewoonte stonden we dus om half tien op, en begonnen te oefenen. Elk droeg wat bij, zang zoowel als speelnummers, zoodat we, toen we om één uur gingen eten, over de twintig nieuwe stukken er ingeheid hadden. De moppen, die Pergamum aandroeg, speelde hij vóór, waarbij ik naar het accompagnement zocht; en van de zangnummers pompte ik den tekst er soliede in, terwijl we een keer of wat achter elkaar onvermoeid hetzelfde speelden.

Mijn bijdragen floot ik Pergamum voor, waarop hij het naspeelde, net zoolang tot de fijne kantjes er aan waren.

Toen na den eten nog even alles doorgespeeld, en met een warm hoofd, maar niet ontevreden en vertrouwend, gingen we 's middags naar de concertzaal.

Maar, o wonder, in de zaal zelf was Pergamum heele brokken vergeten, terwijl ik bij het zingen op de grofste wijze moest smokkelen, om den half vergeten tekst aan te vullen.

Wel heeft het publiek niets gemerkt, daar we ons steeds uit het nauw wisten te redden, dank zij ons goed elkaar begrijpen, maar toch gingen we zoo gauw mogelijk naar huis, om nog eens grondige herziening te houden. Toen een ferme wandeling, en weer met nieuwen moed naar Liebold, voor het avondconcert.

Alles ging best, 'n enthousiaste toejuiching kregen we als beëindiging voor het geheel nieuwe programma, dat we uit onze mouw schudden; maar vóór elk nieuw nummer probeerden we beiden zachtjes even of we alles nog wisten.

Karig was Liebold allermint, sinds hij gezien had, wat een attractie we voor z'n café waren.

Een reuzenkan met koffie, en volop broodjes, brood, Kuchen, taart en kalter Aufschnitt werd ons elken avond opgedischt. Het publiek verdween langzamerhand, en we bleven nog wat napraten

met een paar stamgasten, waaronder bijna steeds Albert Naumann met z'n vrienden was.

Op een avond traden we de zaal binnen, toen een der kellerinnen naar ons toekwam met een paar prachtige donkerroode anjelieren, in krakend bloemistenpapier gewikkeld.

— Die zijn vanmiddag voor jullie gebracht door een paar dames, zei ze, en ze hebben er bij gezegd, dat jullie ze in 't knoopsgat moesten steken. Wie het geweest waren, wist ze niet; maar we hadden wel vermoedens, daar menig damesgroepje ons steeds vriendelijk toeknikte.

Zoo ook een tweetal schoonen, die aan het dichtstbijstaande tafeltje zaten; een van haar scharrelde een stuk papier op, en krabbelde een potloodschets van Bali, zooals hij boven op ons tafeltje zat, met z'n beenen op een stoelleuning, en de lintenbos naast hem neerhangend. Den volgenden avond kwamen ze met een groot gezelschap terug, en maakte ze een nieuwen krabbel, ditmaal in een schetsboek; terwijl Pergamum rondging, heb ik allergezelligst zitten babbelen over allerlei interessante en oninteressante onderwerpen; en zelden heb ik zoo'n hoop leugens opgedischt!

* * *

Op een avond zaten er een paar kennissen van Albert, met een basgitaar en een Thüringer Laute; de basgitaar was een prul, waarvan de bassnaren niet eens gestemd waren, de luit daarentegen was een oud instrument met een wonderlijken klank: elke snaar klonk als een heel accoord!

Toen het publiek afgetrokken was, werd in een gezellig hoekje een kring gevormd, en daar maakten de artisten kennis met elkaar, om daarna om beurten wat te spelen. Buitengewoon lief klonken de dubbele snaren van het oude inheemsche instrument, waarop de melodie gespeeld werd, onder begeleiding van de gitaar; heel eenvoudige wijsjes waren het, die we direct konden meespelen. Ook op de luit beproefde ik m'n krachten, en met eenig succes, daar de stemming dezelfde was als ik ook wel eens voor de mop op m'n gitaar gebruikte. Het werd dien avond laat, zoo gezellig was dat stille musiceren onder vrienden in een hoekje.

— Of we niet eens wat wilden spelen, kwam Frau Kurdts eens beleefd vragen; er waren een paar kennissen van haar, die zoo dolgraag onze muziek eens wilden hooren, want dat moest zoo prachtig zijn, werd verteld: heel Friedrichroda sprak er van!

Bereidwillig ontblootten we de instrumenten, en speelden, het eene mopje voor, het andere na, tot het ten slotte voor het huis vol menschen stond, die ons hartelijk toejuichten, als we ons vertoonden.

Een oud dametje, lispelend van tandeloosheid, kwam verlegen naar ons toe: — of ze ons iets mocht aanbieden? met een Mark tusschen duim en vinger. Maar ik verzon gauw een gracieuze speech, om in een grooten omhaal van waardeerende woorden haar te betuigen, dat het ons speet, dat we van haar welwillendheid geen gebruik mochten maken, want dat we geheel voor haar en ook voor ons eigen plezier speelden. Om te toonen, dat we niet gepikeerd waren, speelden we nog een paar mopjes.

* * *

't Was onze laatste avond bij Liebold: den volgenden dag, een Zaterdag, zouden we verder trekken.

Toen ons concert afgelopen was, nam Albert ons ter zijde: — ik wil niets laten merken aan Liebold, zei hij, maar gaan jullie nu vast mee, dan zullen we ergens een flesch wijn drinken als afscheid!

In het wijnrestaurant Rheingold, dicht bij, zaten we weldra in een knus hoekje, terwijl Albert parelenden en schuimenden Sekt in de glazen liet bruisen. Voor de feestelijkheid rookte hij, tegen z'n gewoonte in, een sigaret mede, en sprak toen een paar harte-lijke woorden van afscheid.

— Also sehen Sie, es hat mich gefreut, und es hat euch gefreut, und wenn ihr wieder zu Hause seid, da denkt ihr mal an mich, und da habe ich 'n Paar Freunde in Holland, und Ihr habt einen Freund in Thüringen!

(Wordt vervolgd).

BALI.

OPKLARING.

Glad is de lucht als zilverhelle plaat,
Waarover vlokkig grijs geschilderd werd,
Met glans van licht uit eindeloze vert,
Dat door de ruimte spelemeien gaat.
't Vonkt door de droppels van het rijs, dat staat
Als het op 't tuinbed staat bij boon en ert;
Vonkt door de droppels aan 't gewei van 't hert,
Vonkt door de droppels aan het schaap, dat blaait,
Bedwelmend geurt de ronde maankopdoos;
't Kind gaat er langs en denkt: de doos is ronder;
De sloot is donkrer, groener is het kroos,
De tarwe goudgeler en de rogge blonder,
De koornbloem blauwer, rooder is de roos,
En alles mooier, al wat leeft gezonder.

J. WINKLER PRINS.

Foto Chr. A. C. Nell.

DE BALLON KORT NA HET BEGIN VAN DE VULLING.

LUCHTREIZEN MET DEN VRIJEN BALLON.

GEDURENDE de laatste twee jaren, waarin vrij groote vorderingen werden gemaakt met het vliegen door middel van vliegtuigen en het reizen met stuurbare luchtschepen, dreigde de belangstelling voor den gewonen vrijen ballon, die vooral in Duitschland, Frank-

rijk en België zoo groot was, op den achtergrond te geraken. Dit verschijnsel was nog duidelijker in ons land waarneembaar, waar het luchtreizen toch al niet van inheemschen oorsprong was, en de vele berichten over niet- en wel-geslaagde pogingen van uitvinders en bestuurders van vliegtuigen en motorballons, die in Nederland de ronde doen, stichten eerder kwaad dan goed aan de pogingen om de luchtreizen met een vrijen ballon hier ingang te doen vinden. Het is geheel ten onrechte, dat het groote publiek meer aandacht schenkt aan de bestuurbare luchtschepen dan aan den vrijen ballon, omdat het zonder voldoende kennis van de voor- en nadelen van beiden, de voorkeur wil geven aan de eerste wijze van luchtreizen, hoewel beiden uit een zeer verschillend oogpunt moeten worden gezien. Tot nog toe laat het groote publiek zich meeslepen door sensationele berichten over goedgeslaagde vluchten of merkwaardige reizen van stuurbare ballons en niemand heeft het nog gewaagd het onderscheid tusschen dezen vorm van luchtvaart en die met behulp van vrije ballons uiteen te zetten.

Ik wil trachten dit verschil te beschrijven en in het bijzonder een denkbeeld te geven van het uitgebreid genot, dat de vaart in den vrijen ballon geeft.

De bestuurbare luchtschepen kan men onderscheiden in twee soorten: bestuurbare ballons en vliegtuigen. Beiden soorten hebben tegenwoordig den trap van bruikbaarheid bereikt, die slechts weinige jaren geleden door de automobielen en een dertigtal jaren vroeger door de rijwielen bereikt was. Stelt men slechts den eisch, dat het luchtschip bestuurd kan worden, zich van den grond kan verheffen en gedurende langer of korter tijd over een vrij grooten afstand kan bewegen, dan kan daaraan wel worden voldaan doch dan moet men niet zien op de gevaren, op de groote kosten en op de talloze teleurstellingen, die de voortdurende averijen van deze luchtschepen medebrengen. Het schijnt slechts voor zeer enkele menschen te zijn weggelegd een goed vlieger te worden of bestuurder van een motorballon. De enorme sommen, noodig voor het bouwen en gebruiken van een goed bestuurbare luchtschip, maken dit laatste voor Nederland althans voorloopig nog een onbereikbaar ideaal.

Het is volstrekt niet mijne bedoeling het technisch bewonderenswaardige van de moderne bestuurbare luchtschepen gering te achten. Slechts wil ik doen uitkomen, dat behalve de groote bezwaren van de onkosten, de bediening, de averijen en de technische moeilijkheden aan het varen met bestuurbare ballons en met vliegtuigen verbonden, met deze toestellen toch nooit kan worden bereikt, wat men bereiken kan met den vrijen ballon.

Om een ballon bestuurbare te maken of een vliegtuig in de lucht te kunnen verheffen en zwevende te houden, moet een snelheid kunnen worden ontwikkeld, die gelijk staat met die van een stormachtigen wind. Hieruit volgt, dat de reizigers in den gondel van zulk een ballon en de bestuurder van het vliegtuig blootgesteld zijn aan een zeer sterken wind. Het staat gelijk met het reizen op het dak van een spoorwegrijtuig, dat wel niemand

aangenaam zal vinden. Het gevaar is weinig minder, bij het vliegtuig zelfs veel grooter want evenwichts-verstoringen hebben het naar beneden storten van het werktuig ten gevolge, in den laatsten tijd met doodelijken afloop voor den bestuurder of passagier (Selfridge, Lefebre, Ferber). Dan komt daarbij nog het groote geraas van den motor, de daardoor veroorzaakte onrust van de medevarenden en eindelijk de sterk gespannen oplettendheid, die van den bestuurder geëischt wordt. Voor den toeschouwer mag de aanblik van een voorbijvarend luchtschip of vliegtuig iets onbeschrijfelijk indrukwekkends hebben, voor de medevarenden, die daarvan zelve niets zien, moet al het genot daarvan verloren gaan door de hierboven beschreven onaangename gewaarwordingen.

Niets van dit alles bij de vaart met den vrijen ballon, die dezelfde snelheid van den wind aanneemt en zacht en onmerkbaar voortzweeft. Het varen met den vrijen ballon is zulk een onbeschrijfelijk genot, geeft zoo tal van nieuwe en nooit gekende indrukken, dat ik zou wenschen deze te kunnen beschrijven om den lezer tenminste te kunnen laten medegenieten van hetgeen ik met enkele luchtvaarten met den ballon „Rotterdam” van de Nederlandsche Vereeniging voor Luchtvaart heb ondervonden. Voor zoover mogelijk zal ik trachten iets van die indrukken weer te geven in de beschrijving van de voorbereidingen en het volbrengen van een vrije luchtvaart, waarbij de afbeeldingen wellicht het geschrevene kunnen verduidelijken.

De tijd, die aan de eigenlijke luchtreis voorafgaat en die aanvangt met de zekerheid, dat men zal medegaan, geeft den toekomstigen luchtreiziger reeds veel genot — het genieten van genot in het vooruitzicht. Op een zeker dag wordt de afspraak gemaakt voor een luchtvaart; dan moeten eenige voorbereidingen worden getroffen, die echter grotendeels voor rekening van den

balloncommandant komen, dat is hij, die als ervaren luchtschipper is aangewezen om de vaart te leiden en bij het klaarmaken en vullen van den ballon tegenwoordig te zijn, teneinde zekerheid te hebben dat alles tot in de kleinste bijzonderheden in orde is. Degenen, die de reis zullen medemaken doen wel zoo verstandig bij de vulling tegenwoordig te zijn, want het zien klaarmaken van den ballon onder toezicht van den commandant die over alles zijn oog laat gaan, geeft een gevoel van zekerheid en veiligheid gedurende de vaart. Men kan zich tegelijk overtuigen hoe goed en stevig ballonmehsel, netwerk en mand gemaakt zijn en dat vrees voor het breken van de slechts schijnbaar lichte en breekbare onderdeelen van het luchtschip geen grond heeft.

De allerlaatste dagen voor de luchtreis maken van den medereiziger een ijverig meteoroloog en geograaf. Nooit stelt men zooveel belang in de windrichting als wanneer men zich luchtreiziger gevoelt en met het draaien van den wind verandert de belangstelling in dat gedeelte van het land, waar men de

Foto Chr. A. C. Nell. DE HALF GEVULDE BALLON.

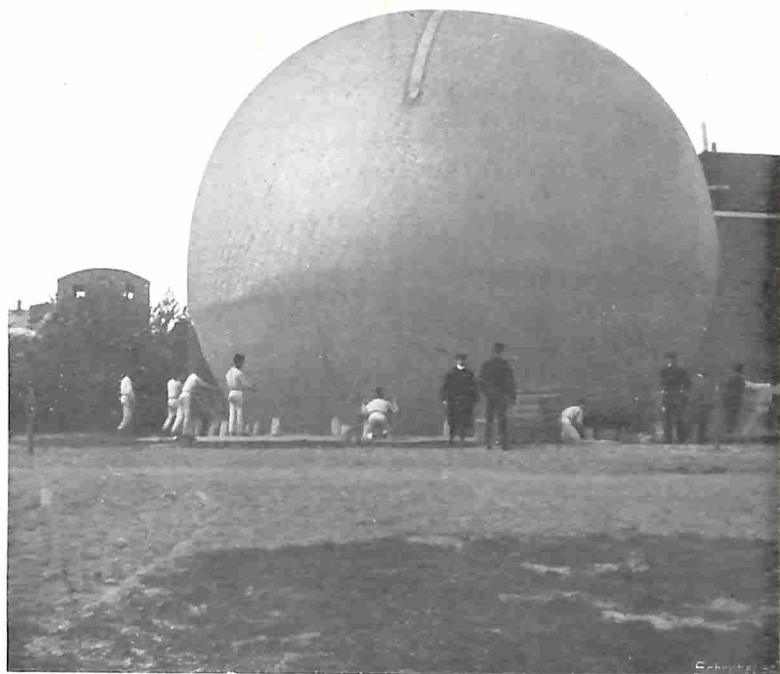

Foto Chr. A. C. Nell

HET OOGENBLIK DAT DE BALLON GEHEEL VOL ZAL ZIJN.

luchtreis denkt heen te voeren. Gewoonlijk zijn het de groote steden, die aan het geestesoog van den luchtreiziger voorbijtrekken, hoewel het vaak de kleinst mogelijke plaatsjes zijn, waar hij terecht komt aan het einde van zijn luchtreis. Berlijn en Parijs worden al gauw genoemd, om Frankfort niet te vergeten, maar gewoonlijk eindigt de reis niet ver over de rijksgrens. Maar dit geeft tevoren reeds zooveel bekoorlijks aan het reizen met den vrijen ballon, dat men tot op het oogenblik der opstijging — wat zeg ik — tot een kwartier voor de landing nog niet weet waarheen de reis gaat, ja soms weet men het nog niet eens voordat de toegesnelde nieuwsgierigen bij de landing het antwoord op de vraag: „waar zijn wij?” gegeven hebben.

Een dag voor de opstijging, als geen bezwaren door het weer worden geopperd, komt een telegram of telefoonbericht U oproepen voor de luchtreis. Dan worden snel de laatste voorbereidselen gemaakt voor proviand, fotografietoestel en dergelijke. Men gaat natuurlijk met een vroegen trein naar de plaats van opstijging en men zegent het oogenblik, waarop de vervelende spoorreis is afgelopen en men op het terrein van de opstijging is aangekomen. Het weer is goed, evenzoo het eigen humeur, want men gaat vandaag toch „de lucht in” en men stelt zich daarvan zoo veel voor.

Op het terrein zijn een aantal geniesoldaten onder toezicht van een kapitein*) bezig het ballonomhulsel op een groot zeil, dat op den grond ligt uitgespreid, uit te rollen en glad neer te leggen. Een tamelijk groote, stevige, vierkante mand, die door iedereen „klein” gevonden wordt, een aantal witte en grijze zandzakken staan hier en daar op het terrein. Vlug en zonder gepraat wordt de eene helft van het ballonomhulsel uitgerold en wel eerst zoo dat het een halve cirkelvormige boek vormt, zoodat de beide openingen in het omhulsel voor het ventiel en voor het vulaanhangsel in het midden van de rechte zijde liggen. Nu komt de beurt om in de opening voor het vulaanhangsel een houten ring en daaraan het z.g. vulaanhangsel, d.i. een korte, wijde buis van dezelfde stof als waarvan het omhulsel van den ballon is gemaakt, te bevestigen. Dit vulaanhangsel heeft ten doel de vulslang, die het vulgas uit de gasleiding in den ballon voert, te verbinden, doch ook een ander doel dat later ter sprake zal komen. De opening van het vulaanhangsel is zoo groot dat men met gemak er door zou kunnen kruipen.

Vervolgens wordt het ventiel aan het omhulsel bevestigd. Dit ventiel bestaat uit een houten ring met als middellijn een houten strook, waaraan twee halfcirkelvormige houten kleppen met scharnieren bevestigd zijn. Deze kleppen worden gesloten gehouden door zes sterke veeren. Zij kunnen gelijktijdig worden opgetrokken door de ventiellijn, die door den ballon en door het vulaanhangsel naar beneden in de mand hangt. Het uiteinde van deze lijn moet aan den z.g. ring, waarover straks nader, worden bevestigd.

Als het ventiel goed bevestigd is en de balloncommandant zich persoonlijk overtuigd heeft dat verschillende bijzonderheden in orde zijn, wordt de andere halve cirkel uitgerold en weldra ligt de ballon als een groote pannekoek op het zeil. Dan wordt het net gehaald en op een bijzondere manier over den ballon uit gespreid, waarbij vooral gelet moet worden op zorgvuldig gelijkmatig uitspreiden, daar anders later verschillende ongewenschte afwijkingen het gevolg zijn. Bij ballonvulling geldt steeds het consigne, dat alles nauwgezet moet worden verricht daar gemaakte fouten niet te herstellen zijn en soms ernstige gevolgen zouden kunnen hebben. B.v. kan een fout bij het aanmaken van het ventiel tengevolge hebben, dat de gevulde ballon moet worden geleidigd en de luchtreis komt te vervallen.

Als het net behoorlijk over den ballon is uitgespreid en aan den ventielland is bevestigd en vervolgens een aantal met zand

*) Althans te Utrecht, waar de opstijgingen van de „Rotterdam” geleid worden door kapitein van der Steur van de Genie en de vulling geschiedt onder toezicht van kapt. Walaardt Sacré.

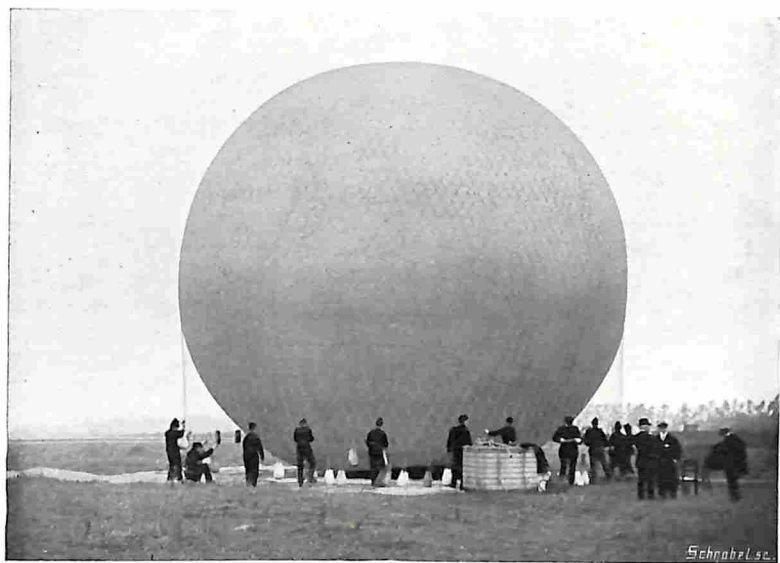

Foto Chr. A. C. Nell.

DE GEHEEL

GEVULDE BALLON MET GEREEDSTAANDE MAND.

gevulde linnen zakken langs den ballon gereed zijn gezet, wordt de gaskraan geopend en neemt de eigenlijke vulling een aanvang. Bij de tegenwoordige opstijgingen te Utrecht kan deze vulling, dank zij de doeltreffende maatregelen door de Directie van de gasfabriek genomen, in drie kwartier afgelopen zijn. Dus reeds spoedig na het openzetten van de gaskraan neemt de ballon de gedaante aan zooals de eerste afbeelding doet zien. Men ziet behalve een tipje van het ventiel, zeer duidelijk de z.g. scheurbaan. Dit is een breede strook, die even onder den ventielland beginnende, naar beneden loopt tot ongeveer halverwege, en op een bepaalde manier bevestigd is aan het omhulsel dat daar ter plaatse gescheiden is doch door de scheurbaan aaneengehouden wordt. Door de schimbaan weg te trekken krijgt de ballon als het ware een reusachtige scheur, waardoor het gas in enkele oogenblikken kan wegvloeien. Men kan dan den ballon zoo noodig plotseling geheel ledigen. Hoe en wanneer dit gedaan wordt zullen wij later zien.

Lang duurt het niet of de ballon is zoover gevuld, dat de wind er genoeg vat op krijgt om allerlei hinder te veroorzaken. Bij heel stil weer behoeft men niets anders te doen dan de zandzakken, die aan het net hangen, geleidelijk wat lager te hangen naarmate de omvang van den ballon grooter wordt, maar anders wordt het wanneer de wind met den ballon gaat spelen. Eerst tracht hij door den ballon aan eene zijde in te drukken en daardoor een samenpersing van het gas te bewerkstelligen, de vulling te verhinderen of te vertragen. Is de ballon voor een groot gedeelte gevuld en heeft de wind daardoor een groot aangrijpings-oppervlak, dan verplaatst hij den ballon en veel beleid en krachtsinspanning zijn noodig om stoornissen in de vulling te voorkomen. Hoe meer de vulling vordert, hoe grooter de last van den wind wordt en deze wordt het ergst wanneer de ballon geheel gevuld is. De tweede afbeelding vertoont iets van de uitwerking van den wind, hoewel in een geringe mate. Bij sterken wind heeft men vaak de grootste moeite het luchtschip in bedwang te houden, zoodat men zich gereed moet houden den ballon door het wegtrekken van de scheurbaan te ledigen wanneer er kans op ongelukken ontstaat.

Bij iedere ballon-opstijging zijn een aantal toeschouwers aanwezig die gewoonlijk niet nalaten merkbare teekenen van ongeduld te geven als de vulling slecht vordert. Zij die tot de bevoorrechten behooren, welke tot bij den ballon worden toegelaten, kunnen tenminste inlichtingen krijgen waarom het zoo lang duurt en vinden daarin voldoening voor hun ongeduld. Maar zij die veraf staan, niets te hooren krijgen en vaak ook niets kunnen zien van de werkzaamheden, kunnen moeielijk hun ongeduld bedwingen, vooral wanneer de ballon half-vol is en weinig te zien geeft. Er is dan ook niet veel noodig om deze toeschouwers aanleiding te geven tot merkbare teekenen van vrolijkheid. Zoo b.v. het oplaten van proefballonnetjes, kleine, met waterstofgas opgeblazen gummi ballons van een halven meter middellijn, die losgelaten worden om de windrichting in de hogere luchtlagen te onderzoeken en de vermoedelijke reisroute te leeren kennen.

Als het oogenblik nadert dat de ballon geheel vol zal zijn, staat de met kaarten, instrumenten en andere benodigdheden voor de reis bepakte mand reeds klaar. Zoodra de ballon vol is wordt de gaskraan gesloten, de vulslang afgekoppeld en onderzoekt de balloncommandant door kijken in het vulaanhangsel en trekken aan de ventiellijn, of daarbinnen in den ballon alles in orde is en of het ventiel goed werkt. Den ballon laat men nu wat rijzen om er de mand onder te kunnen brengen, waaraan met behulp van stevigen touwen de z.g. ring wordt vastgemaakt. Dit is een sterke houten ring, voorzien van z.g. knevels, waaraan de touwen, waarin het net aan de onderzijde uitloopt, worden bevestigd. De mand hangt dus aan den ring, deze weer aan het net en dit laatste omspant den eigenlijken ballon.

De derde figuur vertoont den ballon bijna geheel gevuld, de vierde het oogenblik dat de gaskraan zal worden afgesloten. De mand staat gereed.

Er komt nu meer leven in het schouwspel. Men voelt duidelijk dat het oogenblik der opstijging nabij is. Toch zal men nog eenig geduld moeten oefenen, want het aankoppelen van ring en mand en het klaarmaken van een en ander vorderen somtijds nog vrij veel tijd, want in ieder geval moeten alle werkzaamheden met de grootste zorg geschieden en vaak werkt de wind het werk tegen.

Nu heerscht in den kring der omstanders, uit familieleden en vrienden bestaande, een opgewekte levendigheid. Men dringt zich te zamen om de mand, waarin de balloncommandant heeft plaats genomen, bezig zijnde eenige aanwijzingen voor het verplaatsen van de zandzakken en het bevestigen van verschillende touwen te geven. Onderwijl nemen de medereizigers afscheid van de achterblijvende vrienden. Nieuwelingen in de luchtvaart zien er meestal uit of zij onder den indruk zijn, sommigen zijn erg zenuwachtig.

Tusschen het touwwerk in de mand merken wij een vuurrooden breeden band op. Dit is de scheurbaan-lijn, die aldus van de ventiellijn te onderscheiden is. Daar het ventiel wel op zeer groote hoogte gebruikt wordt, de scheurbaan alleen bij de landing, is een dergelijke onderscheiding absoluut noodzakelijk, want ontijdig gebruik van de scheurbaan zou de ergste gevolgen kunnen hebben.

(Wordt vervolgd).

CHR. A. C. NELL.